

Stanovisko k anthroposofii a waldorfským školám pro občanské sdružení Waldorf otevřeně

Úvod

Zde jde o stručné stanovisko. Nejde o znalecký posudek. Ten by odpovědně vyhotovilo odborné pracoviště a jeho zpracování by vyžádalo pokrytí nákladů na vynaloženou práci a další doprovodné výdaje. Je to tudíž stanovisko nezávazné. Stanovisko je uspořádáno ve 4 bodech podle témat vyžádaných občanským sdružením. Opírá se o autorovu religionistickou znalost anthroposofických myšlenek, osobností, historie a okruhů praxe, a dále o nepotvrzená a často i rozporná svědectví a další poznatky z druhé ruky ohledně praxe v českých waldorfských školách.

1. K zařazení anthroposofie

Výraz *anthroposofie* není jednoznačný. V periodizaci díla Rudolfa Steinera (1861 – 1925), které je celé pro anthroposofy důležité, je první období, jehož nejdůležitějším spisem je *Filosofie svobody* (1. vydání 1894). Spisy z této doby jsou legitimní součástí dějin filosofie. V těchto spisech se řeší filosofické otázky (filosofická antropologie, etika, noetika, vědecká metodologie) filosofickými metodami. Anthroposofie však není jen filosofický směr. Sama se často u Steinera a u pozdějších anthroposofů označuje jako věda. Nejde o vědu v obvyklém moderním smyslu. Předpokládá jiné metody poznání, než je smyslově racionální metoda matematizované, kvantitativní přírodovědy. Dnes obhajovaný metodologický pluralismus však připouští různé varianty vědecké práce.

Anthroposofie není náboženstvím, pokud je definujeme jako (individuální a sociálně sdílený, případně institucionalizovaný) vztah člověka k transcendenci. Anthroposofie je nábožensky akcentovaná, zahrnuje postoje a interpretace blízké tradičním náboženstvím, především křesťanství. Rudolf Steiner poskytl podněty i pro náboženský život. Nejznámějším výsledkem je *Obec křesťanů*, která není součástí anthroposofického hnutí, ale má s ním společný inspirační zdroj. U anthroposofie lze o spiritualitě, či duchovním životě. Jejím smyslem je však poznání člověka a přírody, popřípadě rozvoj člověka a aplikace tohoto poznání.

Antroposofii bych pracovně a provizorně určil jako duchovní směr či školu s filosofickým základem, jejímž cílem je rozvoj lidského potenciálu cestou rozvoje specifických poznávacích schopností. S tím volně souvisí celkový obraz světa, komplementární pohled na člověka, přírodu a dějiny, duchovní praxe tzv. vnitřního školení (meditace) a aplikované obory věd, umění a praxe. Součástí těchto aplikací je waldorfská pedagogika a praxe waldorfských škol.

2. *Východiska Steinerových myšlenek*

Rudolf Steiner měl vlastní imaginace a intuice a zasazoval je do souvislostí. Reagoval na dobovou filosofii. Z filosofického dědictví je třeba zmínit především německou klasickou filosofii, zejm. jsou to Johann W. Goethe, Johann G. Fichte, Friedrich W. J. von Schelling. Lze vidět návaznost i na Maxe Stirnera. Působil v době rozvíjející se fenomenologie, reaguje spíše na jejího předchůdce, svého staršího současníka Franze Brentana, než na jeho mladší pokračovatele Edmunda Husserla a Martina Heideggera. Pracuje však filosoficky podobným způsobem

Ve svém druhém období reagoval Steiner na dobovou theosofii. Šlo o hnutí s hlubšími kořeny v německé duchovní historii s tím, že hlavním reprezentantem staré theosofie byl Jakub Boehme (1575 – 1624). Nové theosofii položila základy Helena Petrova Blavatská, která založila r. 1875 v New Yorku Theosofickou společnost. Později se její centrum přeneslo do indického Adjáru. Německá sekce Theosofické společnosti poskytla Steinerovi prostor. Jeho významné systematické dílo má název *Theosofie* (1. vydání 1904). Zde už jde o systém práce na sobě a výkladu skutečnosti. Zde lze vedle filosofie mluvit o esoterismu, ovšem o esoterismu, který nezůstal skrytý a byl zveřejněn. Do děl tohoto období pronikají podněty indického nábožensko-filosofického myšlení. V závěrečném období plně rozvinuté anthroposofie píše Steiner zcela samostatné meditativní texty a přednáší zejména o aplikacích „duchovní vědy“ pro různé obory. Podííl se na budování Antroposofické společnosti a jejího sídla Goetheanum ve švýcarském Dornachu. Zde už jde o zralé dílo, které se odpoutává od pevných vazeb. Jejich příkladem je *Průpověď k položení základního kamene* (vícekrát vydávaný text poprvé zveřejněný 1923/1924)

3. *Anthroposofie v systému věd*

Anthroposofie se pokládá za vědu svého druhu. Když jsou současní anthroposofové kladeni před úkol upřesnit její místo, neřadí ji do vědecké systematiky. Odlišuje se od exaktní, matematizované přírodovědy, v níž dominuje fyzika i od humanitních, resp. společenských věd. Od teologie, pokud ji budeme pokládat za vědu, se liší tím, že není vázána na žádnou církev. Teologové vyslovují názorová stanoviska k anthroposofii, ale nejsou kompetentní ji posuzovat z hlediska pravověrnosti. Anthroposofie o žádnou církevní ortodoxii neusiluje.

4. Anthroposofie a waldorfské školství

Rudolf Steiner poskytl podněty a pomáhal zakládat a vést první reformní školu pro děti pracovníků továrny Waldorf Astoria v Berlíně. Jím vypracované zásady se rozvinuly ve waldorskou pedagogiku. Každá pedagogika, již tím, že není pouze popisnou vědou, ale má pro vzdělávací a výchovnou práci normativní funkci, se opírá o filosofické základy, resp. o konkrétní antropologii. V tomto smyslu se waldorfská pedagogika opírá o anthroposofii. Myšlenky Rudolfa Steinera nebo navazující na něj se projevují v koncepci obsahů výuky, v tzv. epochách a jednotlivých pracovních setkáních. Nutno zdůraznit, že zprávy České školní inspekce nezjistily, že by žáci nedostávaly standardní, rámcovým vzdělávacím programem vyžadované vědomosti, dovednosti a návyky. Lze mluvit spíše o určitém zabarvení, nebo o zarámování poznatků o přírodě, dějinách a člověku.

Možnou odlišnost empirie waldorfských škol od jejich normativní podoby nelze vyloučit. Za důležitou považují kvalifikaci učitelů těchto škol, tedy standardní vysokoškolské vzdělání zahrnující okruh zkoušek zaměřený k učitelské způsobilosti. Semináře pořádané waldorfským hnutím mají doplňující, specifický ráz a nenahrazují odbornou kvalifikaci. Za důležité pokládám dodržení svobodného charakteru waldorfských škol, zdůrazňované i samotnou anthroposofii ve smyslu tzv. sociální trojčlennosti. To zahrnuje, že rodiče umisťují děti do těchto škol vědomě, ne tedy např. na základě tzv. „spádovosti“ (regionu) a že jsou plně informováni o obsahu výuky a metodách. Dále to předpokládá, že školy jsou nezávislé na státním aparátu (mimo standardní akreditaci a kontrolu z hlediska práva dětí na vzdělání), a to i při jejich financování z veřejných zdrojů vzhledem k tomu, že rodiče jsou plátcí daní. Metodickou a názorovou pluralitu ve veřejném školství je nutno hájit.

Vypracoval: doc. ThDr. Ivan O. Štampach, religionista